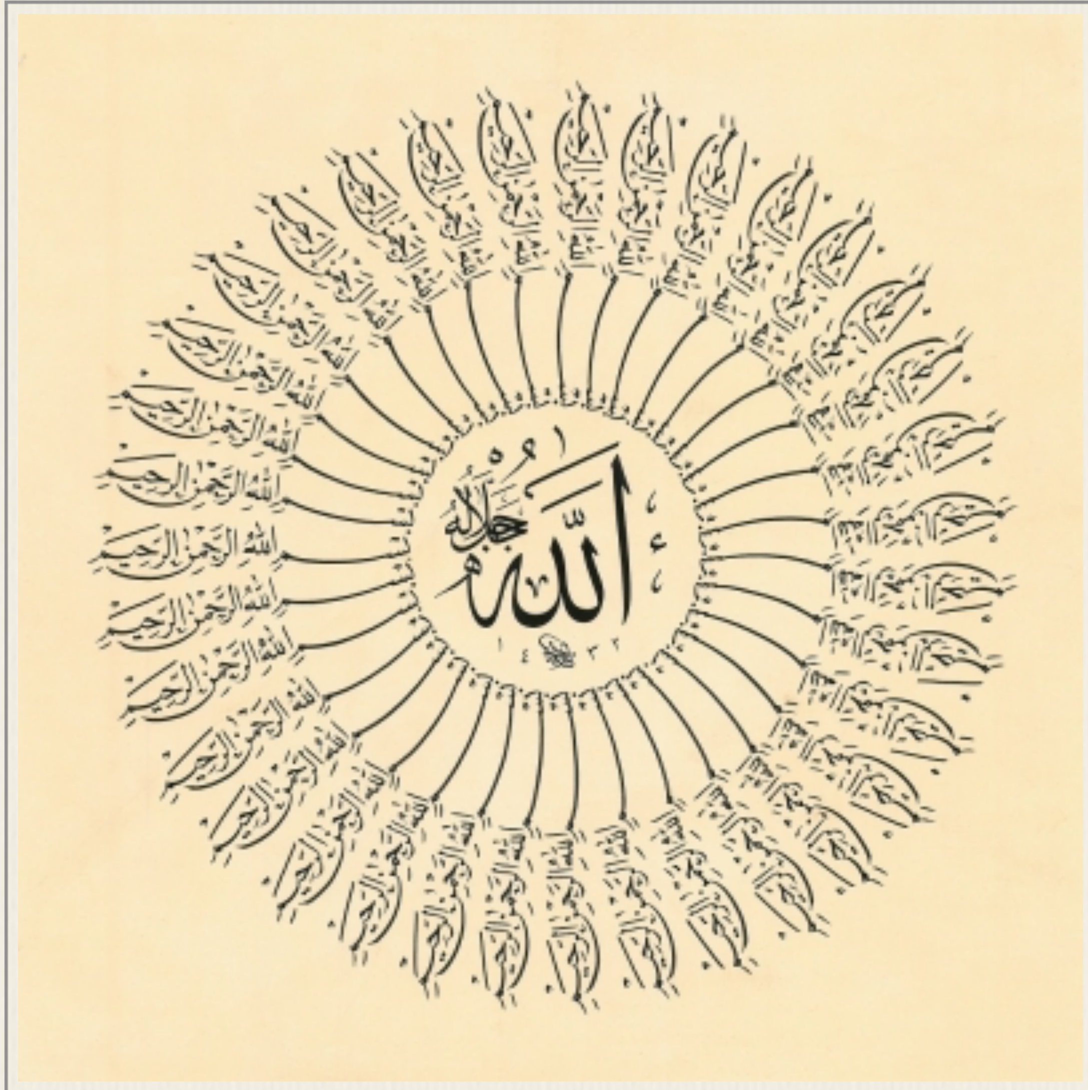
Âkifin kuran tercemesi Nasıl başladı, sonra nasıl yakıldı?

EŞREF EDİB
HTTP://FIKIRVETERCUME.BLOGSPOT.COM.TR/

SEBİLÜRREŞAD NEŞRİYATI

KISIM 1

Âkifin kuran tercemesi Nasıl başladı, sonra nasıl yakıldı?

Merhum, Mısır'a son gideceği sırada Diyanet Riyaseti tarafından Kur'anm terceme ve tefsiri Elmalı Hamdi efendi ile birlikte kendisine verilmişti. Büyük Millet Meclisinin arzusu de böyle idi. O zaman Meclisin haleti ruhiyesi malûm. Yüksek bir feragat, derin bir mânevi hassasiyet bütün gönülleri kaplamıştı. Bütün yokluklar içinde muazzam bir varlık vüeude getiren, bu mânevi hassasiyet idi. Dualarla, Kur'anı Kerim ve Buharîi Şerif tilâvetleriyle açılan meclisin havasında daima lâhutî bir azm u şevk vardı. İnananlara ve azm edenlere Hakkın vaad ettiği zaferin mutlaka doğacağına bütün kalb lerde derin bir itimat vardı. Bu mânevi itimad ve rabıta, bütün gönülleri heyecana ver-

mişti.

İşte gönüllerin o mânevi zevk ile çalkan dığı zamanlarda idik ki uğrunda bütün mil- letin malını, canını, evlâdu iyalmı feda ettiği Kur'anınm, bütün yokluklar içinde, muaz- zam bir ehli salib hucümu karşısında milleti dipdiri tutan ve yaşatan, yeis ü fütura düş- mekten kurtaran, kalblere azm u metanet ve ren mukaddes kitabının ve sevgili peygam- berinin sözlerinin terceme ve tefsirini en mu kaddes gaye addetmiş, buna müttefikan ka- rar vermişti, ve bunun en kudretli ve salâ- hiyetli kalemler tarafından yapılmasını is- temişti, ki bunlar Mehmed Akif, Ahmed Na- im, Elmalılı Mehmet Hamdi gibi üstadlar, fa- ziyletli ve imanlı şahsiyetler idi.

Diyanet riyaseti, meclisin tam arzu ve ira desine mutabık olarak bu muazzam vazifeyi ehline vermişti. Kur'an terceme ve tefsirini Akifle Elmalı Hamdi, Burharîi şerif terceme ve şerhini de Naim beyler deruhte etmişti.

Meselenin bütün sıklet merkezi, Kur'a-
nm tercemesi idi, tefsir ve şerh nisbetle ko-
laydı ve yapılabilirdi. Netekim yüzlerce tef-
sir ve şerh yapılmıştı. Fakat asıl güç olan,
Kur'an tercemesi idi. Şimdiye kadar bir çok
Kur'an tercemeleri yapılmıştı. Fakat hiç bi-
risi esaslı bir terceme değildi, bir çokları da
serapa yanlıştı.

Bu vaziyet karşısında, ötedenberi Kuran1
Kerimi terceme etmesini hep arkadaşlar Akif
ten reca ediyorduk. Fakat üstad kat'iyen bu-
na yanaşmıyordu. Lâkırdısını bile ettirmi-
yordu.

Bunu öyle kolay bir şey mi zan edi-
yorsunuz? bu, benim yapabileceğim bir iş de'
gildir, diyordu.

Fakat bu, bir ihtiyaçtır. Herkes bunu
sizin himmetinizden bekliyor.

Onun ne demek olduğunu ben bilirim*
Katiyen bu hususta bana bir şey söylemeyi-
niz. Yapabileceğim bir şey olsaydı yapardım*
Tâ sıratı müstakimin ilk çıktığı zaman-
lardan (1324-1908) beri bu hususta Âkiften

recalarda bulunuyorduk. Fakat bunu yapmak
niyetinde olmadığına artık kanaat getirmiş'
tik.

Büyük Millet Meclisi Kur'anı Kerimin,
ehâdisi şerifenin tercemesine, tefsir ve şerhi
ne karar verdikten sonra Diyanet Riyaset1
Akif bey'e müracaat etti. Üstad, bunu yap3'
mayacağım söyledi, kabul etmedi. O zaman
bu işi Diyanet Riyaseti müşavere heyetinde
bulunan merhum Aksekili Ahmed Hamdı
efendi takib ediyordu. Üstad ile müteaddid
defalar görüştü, reca etti, iknaa çalıştı. Bü-
tün bu uğraşmalara rağmen muvafakat c®'
vebı alamadı. Üstad:

Ahmed Naime müracaat ediniz, o, bu-
nu benden daha iyi yapar.

Dedikçe, Aksekili recasmı tekrar ediy°r'
du:

Arzuyi umumî bu tercemeyi sizin yaP
manızdır. Gerek millet meclisi, gerek bütüh
ehli irfan bu himmeti sizden bekliyor.

Aksekilinin bu husustaki himmet ve takiü
kudretine hayranım. Akif red ettikçe o, asi3
usanmaz, recasını tekrar eder dururdu. Bu ıSl

mutlaka Akif e yaptırmak üzere, daha som-3
resmî bir vazife alarak tstanbula gelmişti.
Doğrudan doğruya üstadı ikna edemeyü1
ce bizim delâletimize müracaat etti. Biz za”
ten ötedenberi kendisinden reca ediyordu^
Bazı iddialara göre Hz. Muhammed, ze-
ki bir şahıs ve binnetice Kur'anı Kerim o-
nun eserinden ibarettir. Bu iddiaların suini-
yetli olanlarına verilecek cevab yoktur. An-
cak hüsnüniyetli olup da hata işleyenlere bir
faydası dokunur mülâhazası ile Hz. Muham-
aiedin bir peygamberden başka bir şey olma-
dığını belirten bazı mantıkî deliller kayd et-
meye çalışacağız:
1) Hz. Muhaıhmed'in hiç bir mektebde \
okumadığı ve hiç bir kimseden hususî bir
ders de almadığı bütün bitaraf tarihlerde sâ
bittir. Şu halde bir papazdan eski dinleri öğ-
renip de Kur'anı Kerimi meydana getirmiş
olduğu iddiaları da mesnetsizdir. Bu iddia o
kadar sakattır ki, Kur'anı Kerimde eski din-
Fakat gene bir daha reca edelim, dedik. Ta-
biî bu da neticesiz kaldı. Akif, Naim beyi
Çok severdi. O İsrar ederse belki kabul eder,

'fiye düşündük, Aksekili, Naim beyle de görüştü. O da terceme için Akif beyi, tefsir için üe Hamdi efendiyi tavsiye etti, demek ki bu hususta ittifak vardı. Fakat nedense üstad bunu kabul etmiyordu.

Aksekili, Naim beyin tavsiyesiyle Elmalı Hamdi efendi ile de bir istişare yaptı. IIa;r.-üi efendi tafsiri yapacak, terceme için de Âkif beyle görüşecekti. Elmalı, Akif beyi, Fatihteki evine davet etti. Uzun uzadıya görüştüler. Akif bey, tercemenin mümkün olmadığında, bunu yapamayacağında ısrar ediyordu. Hamdi efendi:

— Hakkiyle tercemenin mümkün olmadığı tabiidir, dedi; ancak bu, bir meâl olacaktır. Mademki bu işi herhalde bizim yapmamız arzu ediliyor, bu hususta ısrar alunuyor, artık bunu kabul zaruridir. Ancak biz de mümkün olanı yaparız, tabiî meâl olmasına onlar da muvafakat ederler. Siz kabul etmezseniz, ben de kabul etmem.

Hamdi efendinin bu mütalâası karşısında üstad düşünmeye başladı. Bu «Meâl» kehmesi onu biraz yumuşattı.

Akif'in bu kadar İsrarına sebeb ne idi?

O, Türkçe kadar Arabcayı da mükemmel bili

Prof. Dr. Şakir Berki

lerde bulunmayan ve modem ahlâk ve hukuk prensipleriyle de müeyyed esas ve kaideler vardır. İddia doğru olsa idi Kur'anın yeni bir şey ihtiva etmemesi icab ederdi. Halbuki insanlığın, bu son fazilet ve ahlâk definesi hem eski dinleri tashih ve ikmal etmiş, hem de beşeriyete en kâmil nezahet ve ahlâk düsturlarını vermiştir.

2) Kuranı Kerim âyet âyet ve vahiy suretiyle ııâzil olmuştur. Halbuki Hazreti Muhammedi dahi bir insan olarak mütalâa eden lere göre vahiy meselesi de hikâyeden ibarettir.

Vahiy kâtiplerinin müttefik ifadeleri karşısında hilâfını iddia etmek, ve vahyi çürütmek için sarf edilen gayretler abesle işyor. Arab edebiyatında da büyük ihtisas sahibi. Arabca kelimelere karşılık bulmakta, âhengi beyanı muhafaza etmekteki kudreti malûm, anlaşılması en güç, en müşkül arabca beyitleri kolaylıkla terceme edebiliyor. Bi

naenaleyh Kur'anı Kerimi de terceme etmesinde o kadar müşkülât olmamak lâzım. Halbuki mesele öyle değil. Kur'an hiç bir şeye benzemez. Onun içinde öyle kelimeler varkı tam Türkçe karşılığı yok. öyle âyetler varki muhtelif mânalara şâmil, Kur'anı anlayış hususunda muhtelif mezhebler var. Binaenaleyh Akif'e göre Kur'anı aslındaki şümul ile Türkçeye çevirmek imkânsızdı. Bunun aksini hiç bir müslüman iddia edemez ve yapmazdı. Olsa olsa meâlen terceme yapmak mümkündü.

Hamdi efendi bu noktayı ileri sürünce Akif biraz yumuşamıştı. Aksekili de maksad bundan ibaret olduğunu söylemiş, artık bu hususta muvafakat etmesini tekrar reca etmişti.

Bir çok müzakere, münakaşalardan sonra nihayet Akif muvafakat etti. Aksekili bu cevabı alınca son derece memnun oldu. Uzun zamandanberi uğraştığı bu meselenin arzu edildiği şekilde halline muvaffak olduğundan dolayı bihakkın iftihar edebilirdi. Ondan başkasının da bu işi başabilmesine im-

kân yoktu.

Bu iş için tahsis edilen mebaliga, düşünülen şeraita gelince, Akif bunun lâkırdısını bile ettirmedi. Elmalı de bu hususta Âkifle tamamile aynı fikirde idi. Binaenaleyh bu ciheti Aksekili münasib gördüğü şekil ve surette yapacak, resmî müamelesini hazırlayacak, onları da imzaya çağıracaktı.

Aksekili mukaveleyi aldığı tâlirnat dairesinde Kâtibi Adilde hazırlattı, onlar da imza ettiler.

Mukaveleden anlaşıldığına göre diyanet riyaseti Kur'anm terceme ve tefsiri için mak tuan 12 bin lira tahsis etmişti. Bunun - iki kişiye binerden - iki bin lirası avans olarak verilecekti. Mütebakisi de yazılıp teslim edildikçe ceste ceste tediye olunacaktı.

Mukavele mucibince bin lira Akif Beye, bin lira da Hamdi efendiye verildi. Bunun üzerine Akif tercemeye, Elmalı Hamdi efendi de tefsire başladılar.

Bir müddet sonra bermutad Âkifin Mısıra gitme zamanı geldi, malûmya, prens Abbas Halim Paşa bir kaç seneden beri Âkifi Mısıra götürüyordu. Pasaportunu alarak, arkadaşlarına veda ederek Mısıra hareket etti. Tercemeleri oradan Hamdi efendiye göndererek, oda altına tefsiri ilâve edecek, gerek terceme, gerek tefsire ait herhangi bir noktada icab ederse fikirlerini bildireceklerdi.

Bir müddet sonra Akif yaptığı tercemeyi Hamdi efendiye gönderdi, bu hususta onun fikrini sordu. Hamdi efendi, çok güzel, çok selis ve sâde olduğunu, ancak «Cezâlet» hususunda biraz zaif bulunduğunu yazdı, Üstad cevab verdi: '

— Evet, doğrudur, cezalet itibarile beyledir. On sene evvel yazsaydım cezâlet olurdu. Fakat bu gün lisanda sâdeliğe doğru büyük tehavvül var. Onun için cezâlettem ziyâde sâdelik cihetini iltizam ettim.

Bu suretle Akif mısırda senelerce bu terceme ile uğraştı. Burada da Hamdi efendi tefsir ile meşgul oldu. Hamdi efendi her cüzün tefsirini ikmâl ettikçe tebyiz ettirerek An-

karaya gönderiyor, Diyanet riyasetine teslim ediyordu. Akif ise tamamen bitirmedikçe teslimi muvafık görmiyordu. Çünkü ilerledikçe tercemede bazen değişiklikler oluyordu. Bazı kelimelere, hattâ bazı edatlara daha güzel karşılık hatırına geliyordu. Sonra heyeti umumiyesi tamam olunca tekrar gözden geçirecek, tashih edecek, bazı notlar ilâve edecek, hasılı kendisince hiç bir eksik tarafı kalmadığına kanaat getirdikten sonra teslim edecekti.

îş biraz uzadı. Halbuki diyanet riyaseti bir an evvel bunu neşretmek ıztırarmda idi. Bunun üzerine Mısırda bulunan Akif beye müracaat etti. Yazdıklarını göndermesini reca etti. Akif bey, henüz tamam olmadığı cihetle gönderemiyeceğini bildirdi. Muhabere devam etti. Nihayet, tamam olmayınca gönderemiyeceği anlaşıldı.

Ohalde mukaveleyi fesh etmekten başka çare kalmadı. Akif bey avans olarak bin liradan başka bir şey almadığı için yalnız onu idae edecek, bu suretle tercemeyi göndermek mükellefiyetinden azade olacaktı. Tefsi

ri yapmakta olan Hamdi efendi tercemeye ait tahsisatla terceme işini de kabul edecekti.

Akif bunu muvafik gördü. Evvelce aldığı bin lira avansla mukaveledeki bütün hukuk ve vazifelerini Hamdi efendiye devr etti. Bu hususta Fuad Şemsi beye (1) Vekâlet göndererek Beyoğlu dördüncü noterinde Hamdi efendinin ve Diyanet riyaseti mümessilinin huzurunda resmen devr ve teslim muamelesi yapıldı.

Bu suretle gerek tefsir, gerek terceme için tahsis edilen mebaliğ tamamen Elmalıya verilmek, tefsirle beraber tercemeyi de bizzat Hamdi efendi yapmak üzere mesele neticelendi. Akif de bu hususta serbest kalmış oldu.

Terceme hususunda ne kadar zahmet çektiğini, tebyiz ettiği sırada Mahir a (2) yazdığı şu fikradan anlaşılır: Çoğu zaman gelişim, uzun zaman aralıklarma muhtaçtır; tâki, değişimler son bulup her şeyi yerli yerince kararlaşıp oturmuş olsun. Bundan beklenense,

türün ve tür benzerliğinin kesilmeyip sürmesidir.
Böylece cenin, ağır ağır değişip gelişerek ruhu kabule hazırlanır; ruhun girimiyle
«Terceme bitti, ama tebyiz bitmedi, bakalım, omu benden evvel bitecek, yoksa ben mi ondan evvel biteceğim!»

1932 de Mısıra gittiğim zaman Halvanda üstada misafir oldum. O sırada bu tercemeyi baştan başa okudum. Üstad bunu kendi elile tebyiz ediyordu. Çok yerlerinde çıkıntılar, tashihler vardı. Bir kaç cüzü okuyunca terccmenin ehemmiyet ve azametini gördüm. O ne sadelik, o ne ahenk! âyetler arasın daki irtibatı muhafaza hususunda öyle büyük kudret göstermişki bir sûreyi okursunuz da hiç bir âyetin başında veya sonunda ufak bir irtibatsızlık göremezsiniz. Müfessirler âyetler arasındaki irtibat ve münasebetleri anlatmak için sayfalar dolusu izahatta bulutturlar. Üstad ise irtibatı fi'len osuretle yapttıışki bir âyetin bitip diğer âyetin başladığının farkında bile olmazsınız. Bir şiir gibi senelerce üzerinde işlenmiş, hiç bir tarafında, hiç bir noktasında hiç bir prüz kalma-

ttiış, bir sehli mümteni haline gelmiş. Su gibi akıyor.

Bir çağlayan gibi gönülleri heyecana veriyor.

Beyanın ulviyetine, kudsiyetine o kadar

itina göstermişki okuduğunuzun kelâmullah

olduğunu hemen hissersiniz. Kuranı çeli-

lin hususiyeti ifadesi tercemesinde de - kud-

reti beşer dahilinde - münceli.

O vakit tamamile kanaatim teeyyüd etti -

ki «yer yüzünde Âkiften başka o selâset ve

kuvvette Kur'anı Türkçeye terceme edebile-

cek hiç kimse yoktur.» diyen Süleyman Na

zif tamamile haklıdır. Hakikaten Cenabı Hak

bu meziyeti yalnız Akif kuluna ihsan etmiş,

yine Süleyman Nazif diyorki: «Eğer Allah,

Kur'anı Türkçe inzal etseydi Âkifin lisaniie

inzal buyururdu.»

Akif'in tercemesi yanında diğer terceme

ler o kadar ibtidaî ve ahenksiz kalırki hay-

ret edersiniz. Âkifin tercemedeki kudret ve

azametini o zaman anlarsınız.

Bir kaç misal vereyim:

*

* *

Bir kaç misal vereyim:

«Kulillâhümme malikel mülki =
Ya Muhammed, deki; Ey mülkün sahibi olan Allahım! Sen mülkü dilediğine verirsin, sen mülkü dilediğinin elinden alırsın. Sen dilediğini aziz edersin. Sen dilediğini zelil edersin. Hayır yalnız senin elindedir, sen hiç şüp he yokki, her şeye kaadirsin.»

«Fetilke büyutuhum = işte sana, onların, kendi yolsuzlukları yüzünden, ıpıssız kalan yurdları!»

«Küntüm hayra ümmetin = Siz iyiliği emreder, kötülükten nehy eder, Allaha inanır olduğunuzdan, insanların hayrı için meydana çıkarılmış en hayırlı bir milletsiniz»

«Etühliküna bima faales süfehaü minnâ = içimizdeki beyinsizlerin yüzünden bizi helâk edermisin Allahım?»

«Allahü lâilâhe illâhüvel hayyul kayyum — Allah o Allahtırki ondan başka bir ilâh yoktur, bakidir. Her an bütün hilkatin üzerinde hâkim ve kaimdir. Ne uyuklar, ne uyur. Göklerde, yerde ne varsa hepsi onundur. Kim tesavvur olunailirki kalksın da onun izni olmaksızın nezdi İlâhisinde şefaat

edebilsin? Mahlûkatmdan, işlediklerini, işleyeceklerini bilir, Mahlûkatı ise ilmi İlâhisinden yalnız onun dilediğini kavrayabilir. Başka bir şey bilemez. îlmi bütün gökleri, yeri kucaklar. ve bunların nigâhbanlığı kendisine ağır gelmez. Yüksek, büyük ancak zatı kibriyasıdır.»

«Fekeeyyin min karyetin ehleknaha

= Zulme daldıkları için helâk ettiğimiz ne yurdlar varki üstü altına gelmiş yatıyor. Ne kuyular varki başında, ne yüksek kaleler var kı içinde kimseler yok! aceba bunlar yer yüzünde hiç dolaşmayorlar mi ki düşünecek kalbleri, yahut görecek gözleri olsun, Şu hakikat eyi bilinmelidirki gözler kör olmaz, lâkin asıl göğüslerdeki kalbler kör olur.»

*

* *

Mısırda tercemeyi bitmiş gördükten son ra o zaman üstada dedim:

Artık elhamdülillah, tamam olmuş, avdette ben bunu îstanbula götüreyim.

Güldü: — Onu tamam oldu mu zan ediyorsun? daha ne kadar noksanı var! üzerin-

de bir hayli işlemek lâzım.

Noksan tarafını görmüyirum. Hayli tebyiz etmişsiniz.

Sana göre tamam olmuş ama bana göre daha çok noksanı var.

-Ne gibi?

Çıkıntıları, tashihleri görüyorsun. Onlar hep tebyizden sonra olmuştur. Bir kelimenin en güzel zan ettiğim karşılığını bir zaman sonra beğenmem, daha güzel bir terceme hatırıma gelir. O kelimenin bütün tercemelerini değiştirmek icab eder. Sonra bazı âyetler de varki muhtelif suretlerle tercemeye müsaittir. Miifessirler bu âyetlerin mânalarını göstermiştir. Bunlardan birini tercih etmek lâzım. Ben de onu yaptım, fakat diğer mânalarını da göstermek, aslındaki şümulü muhafaza etmek icab eder. İşte bunları da not olarak yazmak zarurî, inşallah bunları da ikmâl ettikten sonra bir heyeti İlmiyenin nazarı tetkikinden geçmesini de arzu ederim. Belki bazı noktalarda hatalarım var. bunlar neşr olunmadan tashih olunmak lâzım.

tır. Ama buna bir ömür lâzım. Üç beş sene-
de olacak iş değildir bu. Şimdi artık benim üzerinde hiç kimsenin bir hakkın yok. Ben de hiç kimseye bunu vermekle mükayyed değilim. Tamamile bu, benim keyfime-tabi bir iştir. Ne vakit tamam olduğuna kanaat hasıl edersem o vakit neşr ederim.

Fakat Cenabı hakkın size bahşettiği bu mazhariyet, herhalde yalnız sizin keyfinize tabi olmamak iktiza eder, zan ederim. Bütün müslümanlarm bunda alâkası, hakkı var.

Canım, ben de bunu mezara götürecek değilim ya. Maksad, daha güzel olması, hatadan salim ulunmasıdır. Noksanı tamam olmayınca nasıl neşrine müsaade ederim ?

îstanbulda Mısır apartmanında bir kaç arkadaş konuşuyoruz. Yine Kur'an tercemesi bahsi açıldı. Üstad dedi ki:

— Kuran tercemesini hakkile yapamadığıma kaniim. Bundan dolayı neşr etmedim. Mamafi bu çalışma benim Allah ile olan pazarlığımda çok semereli oldu. Haalimde büyük değişiklikler gördüm. Kimseye bir şey

vermedim. Fakat ben çok şeyler aldım. Duy-
duğum manevî feyz çok büyüktür.

Üstadın bu sözleri üzerine orada bulu-
nan hafız Asım, Ahmet Naim beyi hatırlattı.
Merhumla görüşürken Ahmet Naimin:

— Hadîs tercemesile meşgul olmağa baş
laymca ondan evvel vaktimi ne kadar zayi et
tiğimi anladım. Bu ilim dururken başka şey-
le uğraşmak ne boş şeymiş! Yüksek âlimle-
rin bu işe verdikleri ehemmiyetin sebebini
de şimdi anladım.

Dediğini söyledi. Bunun üzerine Akif Ya, Hacı baba (1) Kur'anla meşgul
olsaydı, kim bilir ne söylerdi! Hakikaten bi-
zim bildiğimiz şeyler Kur'an ve hâdis ilmi-
nin ve âlimlerinin yanında hiç kalır.

((1) Âkif, Naim bey merhuma böyle derdi.)

Üstad biraz durdu. Sonra derinden bir
âh çekerek:

Zavallı Naim, dedi; O, ne büyük in-
sandı! ne faziletli adamdı. Ben ki ölümü çok
tabiî bulurum, bazan çok sevdiğim birinin
ölümünü benden saklarlardı. Yahut yavaş ya
vaş söylerlerdi. Ben de için için gülerdim,
bundan tabiî bir şey olur mu? Beni hiç anla

iniyorlar. Böyle bir haber karşısında düşüp bayılacağımı sanıyorlar, derdim. Fakat vaktâki Naimin ölümünü haber aldım... Nasıl di yeyim... Cihan yıkılmış da ben altında kalmışım zan ettim. Bana öyle geldi. Zaten ondan sonra hayatın bir zevki, bir neşesi kalmadı. Meğer ben Naimi ne kadar sever mişim!...

Üstad, çok müteessir olmuştu. Biraz göz leri daldı. Sonra:

Haydi bir fatiha okuyalım.

Dedi. Güzlerinden yaşlar dökülmeğe bas ladı.

Bir gün Mısır apartımaıımda Karahisarlı profesör merhum Kâmil Miras üstadı ziyarete gelmişti. Yine Kur'an tercemesi bahsi açıldı. Kâmil efendinin bu terceme işile büyük alâkası vardı. Büyük Millet Meclisinde Kur'an ve hadis tercemesi hakkmdaki takriri o yazmış; ilk o imza etmişti. Bilâhare üstad tercemeyi göndermekten imtina edince Aksekili Hamdi efendi, belki tesiri olur diye, Kâmil efendiye müracaat etmiş, bunun üze-

rine Mısıra onun tarafından bir mektup yazılmıştı. Bahis açılınca Kâmil efendi:

Hazret, dedi. Şu tercerneyi niçin neşr etmediniz?

Üstad cevab verdi:

Kendim beğenmedim ki neşr edeyim. Tercemeyi tamamen yaptım .Hattâ iki defa yukardan aşağı tetkik ve tashih ettim. Fakat yine istediğim gibi olmadı. Kâmil efendi! bu işin ne kadar güç olduğunu herkesten ziyade siz takdir edersiniz. Bir lisanki bir kelimesi, bir sıygası birden hem zat, hem zaman, lıom mekân ifade eder; başka bir lisana bunun ter cemesi kolay mı olur? O lisan bunu hakkile nasıl ifade eder?

* Âkif misâl olmak üzere müteaddid âyetler okudu. Meselenin güçlüğünü izah etti ve yoruldu. Kâmil efendi de sözü ileri götürmedi, bahsi kapattı.

*

* *

Hiç şüphe yokki Âkif in Kuran terceme-si işini kabul etmek istemeyişinin hikmeti Kur'ana olan sonsuz hörmeti idi. Bu yüksek

hörmet, onu Kur'anm her kelimesi üzerinde uzun uzun durmağa sevk ediyor ve sonunda yine muvaffak olmadığına inandırıyordu. Kuranı kerime karşı bu duyguyu, bu ima nı taşıyan adamın Kuranı terceme etmesine, yahud yaptığı tercemenin kendini tatmin etmesine imkân yoktu. Nitekim bunu niçin neşr etmediği kendisine sorulunca daima şu sözü tekrar ederdi:

Beni tatmin etmeyen bir eser başkaları nasıl tatmin eder.

(1) Âkif, Naim bey merhuma böyle derdi.

Şimdi asıl mühim noktaya gelelim; bu terceme nerededir? ve niçin neşrolunmadı?

Merhum, Mısırdan avdetinde tercemeyi orada bir zata bırakmış, «ben sağ olur da gelirsem, noksanlarını ikmâl eder, ondan sonra basarız. Şayet ölür de gelemezsem bunu yakarsın!» demiş.

Niçin böyle vasiyet etmiş ve tercemeyi bıraktığı zat kimdir?

Ben Mısırda iken bu hususta kendisinin fikri şu idi: Bir kere daha okuyup tashih etmek, notlarını ilâve etmek, ondan sonra İl-

mî bir heyet tarafından tetkik edilmek, lâzım gelen bazı âyetlere not şeklinde muhtasar birer tefsir ilâve etmek, Mevlânâ Mehmed Alinin ngiüzce Kur’an tercemesi gibi bir tarafa Kur’anm asıl metnini, bir tarafa da tercemesini, altına da şerh ve tefsirini yaz mak; sonra gayet nefis bir şekilde ipek kâğıda bastırmak... Hattâ bunun çok nefis olması için Londrada tab’mı düşünüyordu. Fakat sonraları burada ibadetlerde bir inkılâb yapmak, namazlarda kur’an yerine Türkçe tercemesini ikame etmek cereyanları başlıymca Âkifin zihni altüst oldu:

— Benim tercemeyi bunun için mi istiyorlar? diye endişeye düştü

Filhakika devrimciliğin o taşkın ve azgın devirlerinde mabetlerde Kuran yerine Türkçe tercemesini ikame etmek hareketleri başlamıştı, bir takım hanende hafızlar camilerde’ Kur’an yerine tercemeleri aynı makam la okumağa yeltenmişlerdi. Heie intihab ettikleri terceme, baştan başa yanlışlarla, tahriflerle dolu olan Cemil Saidiıı Fransızcadan tercemesi olduğu İçin, çok yakışıksız ve say-

gısız bir şey olmuştu. Camilerde emirle ve ücretle bu işi gören hanende hafızların etrafından rıüslüman cemaat^ dağılmış, yalnız bu acayib işi seyr için gelici geçici bir takım kimseler ayak üzeri dikilmişlerdi. Bir kaç gün devam eden bu hareket, gönlülerde, vicdanlarda derin üzüntüler hasıl ettiği, hanende hafızlar da müslüman halkın iymaıiıarı, mukaddes hisleri üzerinde oynamanın uygunsuzluğunu anlamış oldukları için bu teşebbüsten vazgeçildi. Tasarlanan bu inkilab ileri götürülemedi.

Bu bir deneme idi. başarılmış olursa namazlarda da Türkçe tercemeler okunacaktı. Bu suretle Kur'an yerine Türkçe tercemeler tamamile kaim olmuş olacaktı. Bu teşebbüste bulunanlar, Hıristiyan dininde lüterin yaptığını müslümanbkta tatbik etmek istiyorlardı. Yalnız şu farklaki Lüter bir din adamı olduğu halde burada bu devrimin müteşebbisleri siyasî adamlardı, farmasonlardı. Bu çok cüretli teşebbüsün akamete uğramasında muhtelif sebebler vardı. Bu sebeblerin başında ortada müslüman halkın

itimad edeceği eyi bir terceme olmaması geliyordu. Hakikaten Cemil Saidin tercemesi yanlışlarla, tahriflerle dolu idi. Biz Sebilürreşadda bunları açık açık göstermiştik. Buna karşı hiç kimsenin cevab verecek kudreti de kalmamıştı. O halde doğrulğuna müslüman halkın itimad edeceği bir terceme olursa bu işin, dinin ana temelinde yapılmak istenilen bu korkunç ve feci. inkılâbın yürümesi imkân dahiline girebilirdi, bu devrimle alâkalılar dediler ki:

Âkifin tercemesi var ya, onu alalım.

Onun doğruluğuna bütün müslürnan halkın itimadı var. Camilerde, namazlarda o okunursa kimse bir şey diyemez, sesini çıkaramaz. Bu iş olur biter.

Bu teşebbüsle alâkalılar bu hususta ittifak ettiler. Bunun üzerine bu tercemeyi elde etmek için var kuvvetlerde harekete geçtiler.

işte Âkif buna muttali olunca dehşet içinde kaldı:

Meğer ben Rabbıma karşı ne büyük hata işliyormuşum! ne büyük isyanda bulu-

nuyor muşum!... Ben dinime hizmet için, Kur ana hizmet için bu ağır işi üzerime almıştım. Kur'an kalkacak, benim tercemem °nun yerine kaim olacak, kıyamete kadar müslümanlar bana lânet edecek!... Bu, nasıl olur? Âkif, sen bu oyuna, bu farmason dolabına nasıl âlet olursun?...

Diye düşünmeye başladı, çok izdırablı zamanlar geçirdi. Nihayet eserini yakmağa karar verdi. Ancak ondan sonra vicdanı sükûn buldu, iymanı sarsıntıdan masun kaldı. Âkif bunu kimseye söylemedi, yalnız pek yakınlarına ihsas etti. Merhumun ne kadar temkinli bir adam olduğunu herkes bilir, içinde fırtınalar kopuyor, yanar dağlar kaymıyor; dışında en ufak bir emâre bile görülmüyor. hislerine o derece hâkimdi.

Bunu niçin açıktan açığa belli etmek istemiyordu? Âkifi bilenler, şu noktada müttefiktirler ki o kederlerini, ıztırablarmı daima içine atar, açık bir muhalefet cebhesi almazdı. Bilhassa memleket haricinde olduğu zamdan, burada en çapraşık hareketler ve işler hakkında en ufak bir tenkidde bile bulun-

mazdı. Yalnız bir göğüs geçirmekle kanını içine akıtırdı. Uzun yıllar vatanından cüda kaldığı, gurbet ıztırabları çektiği, pek sevdiği memleketinde nice yolsuz işler yapıldığını bildiği halde ne matbuatta tenkid yollu bir satır yazısı çıkmış, ne gelen gidenlere bir şikâyette bulunmuştu, ne de gizli, âşikâr bir mısra yazmıştı. Bu kadar yüksek karakterde kir adam, bu üzüntüsünü de faş etmek istemedi, içine attı. Yalnız kat'î kararını vermekte de ihmal etmedi.

Şuna şükr ediyorduki haricde bulunmak itibariyle eserini cebren almak imkânı yoktu. Yalnız hastalığı dolayısiyle memleketine avdeti icab ettiği için onun vasiyetini tamamiyle yerine getirecek, her türlü kasırgalar karşısında sarsılmayacak, kendisi gibi bir adam lâzımdı. Bunu ancak ona emanet edebilirdi. Onu da orada buldu: Yozgatlı Ihsan Hoca. Bu zat, seciye ve karakter hususunda Âkifin en çok itimad ettiği bir zattı. Filhakika Ihsan Hoca böyledir. Allahtan başka hiç bir kuvvet yoktur ki onu kanaat ve iymanımdan döndürebilsin.

Çok kimseler nice tecrübeler yaptlar. Muvaffak olamadılar. Ben bile merhumun vefatından sonra Mısıra gittiğim zaman Ihsan Hoca ile hayli münakaşa ettik. Bir yaz gecesi idi, gece yarısından sonraya kadar Mısır caddelerinde dolaşarak konuştuk.

Ihsan efendi, dedim, herkes merak içindedir, bu terceme hakkında umumî bir alâka var.

Biliyorum o alâkayı!...

Hayır, devrimcilerin alâkasını kast etmiyorum. Kur'anmı seven, mânasını anlamak isteyen halis müsümanların alâkasını arzetmek istiyorum. Umumî kanaat şu yoldadır ki herhalde siz bu eseri yakmağa kıyamamış sınızdır. Âkif, herhangi bir teesür ve infial ile öyle bir vasiyette bulunmuştur. Netekim kırtas hâdisesi malûm. Hazreti Peygamber efendimiz de vefatı zamanında kağıt kalem istemişti. Belki nezi hâleti sebebiyle olmayacak bir vasiyette bulunur, diye «Kur'an bize kâfidir» dediler.

Sonra, Âkifin vasiyetini yerine getirmek için başka bir şey de mümkündür: Bu terce-

menin bir sureti istinşah edilir. Siz aslını yakar, vasiyetini yerine getirmiş olursunuz.

Böyle deyince, hayli terlemiş olan İhsan Hoca güldü:

Herhâlde o, ne yapacağını senden, benden daha eyi bilirdi. Ben, onun vasiyeti üzerinde oynayamam. Reca ederim, artık bu bahsi kapatalım.

Hiç olmazsa, bu eseri yakmadığınızı söyler misiniz?

Rica ederim, artık bu bahsi konuşmayalım.

Anlaşılıyorki Âkifle Ihsan Hoca arasında bir sır vardı. O, onunla ne konuşmuşsa konuşmuş, böyle bir vasiyette bulunmuştu. Ihsan Hoca, Âkifin asıl maksadını elbette biliyor, ona göre kat'î kararını vermiş, terceme-yi ne yapmışsa yapmış, bu hususta sarih bir cevab almanın imkânı yok.

Merhumun damadı Ömer Riza da bir Aralık Mısıra gitmiş, verese sıfatiyle dâva ikame etmek suretiyle Ihsan Hocayı zorlamışsa da yine bir netice hasıl olmamıştır ve zan ederim ki hiç bir zaman da hasıl olmayacak-

tır. Artık ondan ümidi kesmek lâzımdır.

Netekim İnönü devrinde bundan, tercemenin elde edilmesinden sarfınazar edilerek Kur'an yerine Türkçe tercemenin ikâmesi işi Diyanet riyasetine geçirilen Şerefeddin Yalt kayaya tevdi edilmişti. Yaltkava, garb masonları ile Türk masonları arasında irtibat temin etmekte olan 33 dereceli farmason doktor Adnan Adıvar'ın delâletiyle bu işi bu korkunç ve feci inkılâbı yapmak üzere o makama getirilmişti.

Şerafeddin Yaltkaya ile İnönü mülakatları sıklaştıktan sonra Diyanet Riyaseti makamını işgal eden Yaltkaya namaz surelerini Türkçeye terceme etmiş, İnönüne takdim etmişti. Şerafeddinin ifadesi çok muğlâk olduğu için bu tercemeler hiç de düzgün olmamıştı. Mamaafih bu cihet, devrimcileri o derece alâkadar etmiyordu. Onlara lâzım olan, bu işi görecek makam sahibi bir zat lâzımdı onu da bulmuşlardı.

İnönü o aralık bu derde düşmüştü. Diyanet reisi vasıtasiyle bu devrimi başarabileceğini zan ediyordu. Maarif Vekili Hasarı Ab

Yücel o zamanlar Inönünün akıi hocası idi-
O Hasan Ali ki Kur'ani yazısı ile âyetler, su-
reler yazıldığı için din kitaplarını bütün
memleketten kamyonlarla toplatıyor, polis
karakollarında ayaklar altında parçalatıyordu.
Fakat İnönün de bu devrimi yapmağa si-
yasî ömrü vefa etmedi. Diyanet Riyasetine
getirdiği zat da gırtlak vereminden bu dün-
ya ile alâkasını kesti, nönünün akıl hocasının
sandalyası da başına devrildi. Tarümar oldu'
lar. O satvetlerin, o saltanatların yerıme bn
gün yeller esiyor, işte tasarlanalı bu çok cü-
retli devrim, ikinci defa olarak bu suretle a-
kamete uğradı. Ondan sonra da devrimcili'
rin kolu kanadı kırıldı. Perişan oldular. Fa-
kat Kur'an dipdiri, dimdik ayakta duruyor
ve kıyamete kadar da hıfzı ilahide masun ve
mahfuz kalacaktır.
Kur'anı yeryüzünden kaldırmak için nice
Gladistanlar, nice şeddadlar geldi geçti*
Fakat hepsi hüsrandan başka bir şey elde
demediler.
İşte bu meselenin iç yüzünün hikâyesi
böyledir.

— SON —